

Megjelent:

Fóris Ágota 2015. A terminológia szerepe a többnyelvű Európában. In: Benő Attika – Fazakas Emese – Zsemlyei Borbála (szerk.) *Többnyelvűség és kommunikáció Kelet-Közép-Európában*. (MANYE XXVI) Kolozsvár: Erdélyi Múzeum Egyesület. 25–34. ISSN 1786-545X, ISBN 978-606-739-019-3

Fóris Ágota

Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest
foris.agota@kre.hu

A terminológia szerepe a többnyelvű Európában¹ **(Brassai-előadás)**

Kulcsszavak: terminológia, terminológiai rendszer, szakmai kommunikáció, fogalom, jelentés

1. Bevezetés

A tanulmány célja a főbb terminológiai irányzatok és módszerek, valamint a terminológia feladatainak és a szakmai kommunikációban betöltött szerepének áttekintése, a terminológia többnyelvű világban betöltött jelentőségnek bemutatása.

Az egyén többnyelvűsége (a plurilingvalizmus) és a társadalom soknyelvűsége (a multilingvalizmus) az Európai Unióban kulcsfogalmak (lásd Hidas 2014). Mai világunkban az egynyelvűséggel szemben a többnyelvűség jelenti azt a kontextust, amelyben élünk és dolgozunk. A világ és Európa egyaránt soknyelvű térség, az egyének mobilitása, a lakóhely, a munkahely, a társadalmi környezet viszonylag gyors változásai csak a nyelvek és a nyelvhasználat változásával együtt képzelhető el. A gyors változtatásokat elősegíti, megkönnyíti a terminológiai rendszerek rögzítése és nyilvános közzététele, ami elengedhetetlen feltétele a szabadkereskedelemnek és a társadalmi mobilitásnak egyaránt. – Gondoljunk arra, hogy nem csak a fordítóknak van szüksége a terminológiai háttértámogatásra, hanem hogyha valaki életében többször is nyelvet, szakmát, országot változtat, akkor nincs arra ideje, hogy egész életét a szakmája nyelvezetének, terminológiájának elsajátításával töltse, hanem már a változtatás előtt fel kell készülnie az új szakma, nyelv, cég terminológiájának ismeretéből – ez pedig csak akkor lehetséges, ha rendelkezésére állnak ezek a listák.

A terminológiai munka és kutatás témájában már a 2006-os gödöllői XVI. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszuson volt alkalmam előadást tartani „A terminusok és a terminológiai rendszer” címmel (az előadás megjelent a konferenciakötetben: Fóris 2007). Újraolvasva e nyomtatásban megjelent szöveget, úgy látom, hogy a legfontosabb mondanivalóm és a szemléletem azóta sem változott. Részletesen foglalkoztam benne a terminológia magyar és nemzetközi előzményeivel, a terminológia 1990-es évekbeli megerősödésével, azzal, hogy a terminológia hogyan kapcsolódott össze diszciplínaként az alkalmazott nyelvészettel, az ebben az időszakban végbement paradigmaváltással, a terminológiai elvekkel, szemlélettel és osztályozással, valamint a terminuskeresés modern eszközeivel. Mint arra e tanulmány összefoglalásában rámutatok, „a terminológiai munka és kutatás

- **szinkrón** szemléletű, a mai nyelv szókészletével és fogalmaival foglalkozik, de támaszkodik a diakrón kutatások eredményeire,

¹ Készült a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutatási Ösztöndíjának támogatásával.

Megjelent:

Fóris Ágota 2015. A terminológia szerepe a többnyelvű Európában. In: Benő Attika – Fazakas Emese – Zsemlyei Borbála (szerk.) *Többnyelvűség és kommunikáció Kelet-Közép-Európában*. (MANYE XXVI) Kolozsvár: Erdélyi Múzeum Egyesület. 25–34. ISSN 1786-545X, ISBN 978-606-739-019-3

- **onomasziológiai** szemléletű (vagyis fogalomalapú),
- **interdiszciplináris**, szoros kapcsolatban van a nyelvészet különböző területeivel, a logikával, az információtudománnyal,
- a jól kidolgozott terminológiai rendszerek a tudásalapú társadalom hatalmas méretű és sebességű információáramlásában az iránytű szerepét töltik be,
- a terminológiának **van** nemzetközi tudományos együttműködésben kimunkált általános elmélete és módszertana, **vannak** nemzetközi, európai és nemzeti szervezetei, és **vannak** nemzetközileg elfogadott szabályai és módszerei,
- nekünk a magyar terminológia értékes hagyományaira, eredményeire támaszkodva az egész világon zajló terminológiai folyamatokhoz kell kapcsolódnunk, a magyar terminológia fejlesztésével, ennek nemzetközi terminológiai hálózatba való beillesztésével” (Fóris 2007: 24).

A fentieknek megfelelően a továbbiakban az azóta eltelt időszak terminológiában bekövetkezett eseményeivel és változásaival foglalkozom, két nagyobb csomópontot köré gyűjtve az információkat: először a terminológia főbb irányzatait mutatom be, majd azt, hogy mivel és milyen szemléletben foglalkozik a terminológia. A tanulmány zárásaként az utóbbi években a magyar terminológiában zajló változásokról írok röviden.

2. A terminológia irányzatai

2.1 A terminológia klasszikus (hagyományos) irányzatának a Wüsteri irányzatot tekintik, amely előíró szemléletet képvisel. Wüster (1931) célja volt a nemzetközi kommunikáció megkönnyítése, a terminológia szabványosítása és közzététele. Ennek az irányzatnak a tudományfilozófiai alapjai a Prágai iskolához, a Bécsi Iskolához és a Moszkvai iskolához köthetők. Ez a terminológia-szemlélet az 1930-as évektől körülbelül az 1990-es évekig volt uralkodó. Jellemzője, hogy előtérbe helyezi a nyelv kommunikációs funkcióját, a pozitivizmus elveit, az empíriát, a logikai-matematikai alapokat.

Cabré (2008) a terminológia elméleteiről szóló írásában így összegzi Wüster (1931¹, 1966², 1970³) terminológia-szemléletének jellemzőit: A nyelv vonatkozásában a fogalom elsődlegessége; a fogalmak pontossága (monoszémia); a terminus egyértelműsége (a szinonímia hiánya); a jelölők szemiotikai koncepciója; kizárólagos érdeklődés a lexikon iránt, a többi nyelvészeti szint figyelmen kívül hagyása; a terminusok szinkrón szemlélete; az írott nyelvváltozatok elsődlegessége. A kialakulásával kapcsolatos feltételezésekre vonatkozóan a kialakulás tudatos irányítása (tervezés, egységesítés, szabványosítás); a jelölők nemzetközi formáinak előnyben részesítése; kizárólagosan az írott nyelvvel foglalkozás. A munkamódszerek tekintetében kizárólag az onomasziológiai megközelítés használata (a lexikográfiában alkalmazott szemasziológiai megközelítéssel szemben) és ebből következően a szisztematikus rendszerezés előnyben részesítése” (Cabré 2008: 13–15). Wüster követői kiegészítették gondolatait és módosították azzal, hogy a terminológia fejlesztése legyen a nyelvtervezés része, elfogadták, hogy létezik kontrollált szimmetria, és elfogadták a szinonimitás bizonyos fokát. Belevették a vizsgálandó egységek körébe a frazeológiát, a szóbeli alakok jelentését, új terminusok kialakulásának leírását, és a nem hierarchikus fogalmi struktúrák ábrázolását (Cabré 2008: 15, Wüster 1979²).

² Wüster írásairól részletes elemzést ad Zabóné 2012.

Megjelent:

Fóris Ágota 2015. A terminológia szerepe a többnyelvű Európában. In: Benő Attika – Fazakas Emese – Zsemlyei Borbála (szerk.) *Többnyelvűség és kommunikáció Kelet-Közép-Európában*. (MANYE XXVI) Kolozsvár: Erdélyi Múzeum Egyesület. 25–34. ISSN 1786-545X, ISBN 978-606-739-019-3

Ennek az irányzanak a kritikái elsődlegesen a kognitív tudományok, a nyelvtudományok és a kommunikáció területéről érkeztek. A fő kifogások vele szemben, hogy az általános és a speciális tudás egymástól való elkülönítése nem egyszerű és nem egyértelmű, hogy fontos a beszélgetőpartner és a kultúra szerepe a valóság észlelésében; hogy az általános nyelv és a szaknyelv nem választható el mereven egymástól, és hogy a terminológiában használt modelleknek a kognitív és funkcionális aspektusokkal is számolniuk kell.

2.2 A szaknyelvi kommunikációhoz kötődő irányzat szerint az egyes szaktudományok szférájában specifikus lexikai egységek és lexémahalmazok keletkeznek, melyeknek különleges tartalmi, formai és funkcionális ismérveik vannak; szoros kapcsolatban állnak egyik vagy másik természetes nyelv lexikájával, lényegében azok szubsztrátumai. Ennek az irányzatnak a tudományfilozófiai alapjai a kommunikációelméletben és a nyelvészetben kereshetők. E szerint az irányzat szerint a terminusok speciális lexikai osztályokat képeznek (Lejcsik–Selov 2010).

A nyelv valamely változatának a vizsgálata szükségessé teszi a nyelvrendszer egészének az ismeretét, ugyanis bármely kiragadott nyelvváltozat a többi nyelvváltozattal és a nyelv egészével szoros kapcsolatban van, jellemzőit ebben az összefüggésben lehet hitelesen megadni. Ebből ered a szaknyelvkutatásnak az a metodikai törekvése, hogy a szaknyelvet a köznyelvhez viszonyítva vizsgálja. Bergenholtz és Tarp (1995: 16–20) részletesen elemzi a különböző általános és speciális nyelvi modelleket. A szaknyelvkutatás vizsgálati módszereinek jellemzője, hogy kontrasztív, összehasonlító eljárásokon alapulnak, és általában a köznyelv és a vizsgált nyelvváltozat-típus jellemzőit vetik össze. Ezekben a módszerekben a köznyelv tölti be az etalon szerepét, vagyis a köznyelvi változathoz viszonyítják, azzal mérik össze a másik (szaknyelvi, csoportnyelvi) változatot, a terminusok esetében a szakszókincset a köznyelvi szókincshez viszonyítják, attól alak- és jelentésbeli különbségek alapján választják el. E modellek alapján is megállapítható, hogy a nyelvváltozat-típusok sokféle módon kategorizálhatók, és nincs „általánosan elfogadott megoldás” az osztályozásukra. Az egyes modelleket úgy írták le, hogy adott vizsgálatokhoz egy-egy csoport céljának megfeleljenek. Számos, egymástól eltérő szempont alapján vizsgálták a nyelvváltozatokat, ezért kategorizálták a szaknyelveket önálló nyelvváltozatként, rétegnyelvként, alnyelvként, csoportnyelvként. Ennek megfelelően a szaknyelvi lexikát is sokféle módszer szerint lehetséges osztályozni, az egyik leggyakoribb, hogy a köznyelv lexikáját veszik alapul és az attól eltérő szakszókincset rögzítik (alak-, jelentésbeli és funkcionális jellemzők szerint), a másik pedig, hogy egy adott szakterület, domén szakszókincsének teljes leírását készítik el.

Az onomaszológiai kiindulású terminológiai vizsgálatok célja egy domén lexikájának a leírása; nem a nyelvváltozatot használó társadalmi csoport jellemzői alapján közelítenek a szaknyelvekhez, hanem fogalmi szempontból. Kiindulásuk kommunikációs alapú, a nyelvet olyan kommunikációs rendszernek tekintik, amelynek feladata a fogalmakban absztrahált ismeretek közvetítése. Ezért a fogalmat, valamint a fogalom és a jelölő viszonyát, a jelentést állítják a kérdéskör középpontjába. A szaknyelvkutatás nézőpontjából a terminus szakszó, a terminológiai nézőpontból a terminus jelentésegység, ismeretalakzat. Alakilag egy meghatározott tárgykörön belüli fogalmat jelölő lexéma, szám, jel, vagy ezek kombinációja, vagyis morfológiailag olyan, heterogén összetételű elemeket nevezünk terminusnak, amelyek pragmatikailag hasonló funkciót töltenek be a szakmai kommunikációban (részletesen lásd Fóris 2010, 2013).

Megjelent:

Fóris Ágota 2015. A terminológia szerepe a többnyelvű Európában. In: Benő Attika – Fazakas Emese – Zsemlyei Borbála (szerk.) *Többnyelvűség és kommunikáció Kelet-Közép-Európában.* (MANYE XXVI) Kolozsvár: Erdélyi Múzeum Egyesület. 25–34. ISSN 1786-545X, ISBN 978-606-739-019-3

2.3 A kognitív terminustan, más néven szociokognitív terminológia Rita Temmerman (2000), Teresa Cabré (1998), Pamela Faber (2003, 2010) nevéhez köthető, az 1990-es évektől vált fontos irányzattá. Tudományfilozófiai alapja a kognitív tudományok, a pszichológia, és a mesterséges intelligencia kutatás.

Eszerint az emberek kategóriákat alakítanak ki az elméjükben és azok alapján kommunikálnak. Sok kategóriának prototipikus struktúrája van, ezért nem egyszerű őket logikai vagy ontológiai szerkezetben kategorizálni. A világról való ismereteink folyamatosan fejlődnek, így a kategóriák és a terminusok is változhatnak. Ennek következtében a terminológiai forrásoknak dinamikusnak kell lenniük (pl. EcoLexicon).

Cabré álláspontja szerint a terminusok három komponensből tevődnek össze: kognitív, nyelvi és pragmatikai-kommunikatív komponensekből. A terminus a kognitív komponens szempontjából megfelel a következő feltételeknek: „a) függ a téma kontextusától; b) a fogalmi struktúrában pontosan meghatározott helyet foglal el; c) a struktúrában elfoglalt helye szabja meg a specifikus jelentését; d) ez a jelentés explicit módon rögzített; e) ezt a jelentést az egység jellemzőjének tekintjük; f) a szakmai közösség rögzíti, elismeri és terjeszti.” A nyelvi komponens megfelel az alábbi feltételeknek: „a) lexikai egység, lexikai eredet következtében vagy lexikalizáció folytán; b) lexikai és szintaktikai szerkezettel is rendelkezhet; c) mint lexikai egység a szóképzés és az új alkotóegységekkel való bővülés összes eszközével rendelkezik; d) formailag egybeeshet az általános nyelvhasználat egységeivel; e) a szófaját tekintve lehet főnév, ige, melléknév, határozószó, vagy főnévi, igei, melléknévi vagy határozói szerkezet; f) a következő tág szemantikai kategóriák egyikébe tartozik: entitás, esemény, tulajdonság, vagy viszony; de ezek a kategóriák és az alkategóriáik nem feltétlenül zárják ki egymást, ezért inkább szemantikai értéknek tartjuk őket; g) jelentése a szakterületen belül diszkrét; h) jelentését a lexikai egység által hordozott információhalmazból vonjuk ki; i) szintaktikai kombinálhatóságát a nyelvben lévő lexikai egységek kombinációs szabályai behatárolják.” A kommunikatív komponens szempontjából megfelel a következő feltételeknek: „a) a speciális nyelvhasználatban fordul elő; b) formailag a tematikus és funkcionális tulajdonságai alapján alkalmazkodik ehhez a típusú nyelvhasználathoz; c) a speciális nyelvhasználatban más ikonikus vagy szimbolikus rendszerekhez tartozó egységekkel együtt fordul elő; d) tanulási folyamat révén sajátítjuk el, ezért a szakterület szakemberei foglalkoznak vele; e) alapjában véve denotatív (de ez nem zárja ki a konnotációkat)” (Cabré 2008: 29–30).

Temmermann (2000) álláspontja hasonló. Az ő meglátásai a kognitív tudományok keretéből indulnak ki, könyvében fontosnak tartja, hogy a) egy kategória megértéséhez felhasználható a prototípus-elmélet; b) a szaknyelvben nem csak a monoszémiának, hanem a poliszémiának és szinonímiának is funkciója van; c) a metafora modellek összekötik a nyelvi rendszert a tapasztalattal és az elme működésével. Többek között rámutat arra, hogy nem minden fogalom rendelkezik olyan logikai struktúrával, amelyre kielégítő extenzionális vagy intenzionális definíciót lehetne adni, különbséget tesz fogalom és kategória között, és több példán szemlélteti a monoszémia, poliszémia és szinonímia jelenségét az élettudományok szaknyelvében.

2.4 A számítógépes ontológia és a terminológia határterületének tekinthető az úgynevezett „ontoterminológia” (ontológiai alapú terminológia), amely körülbelül a 2000-es évektől kezdve terjedt el széles körben. Fogalomalapú, formális nyelven művelik. Ebben a

Megjelent:

Fóris Ágota 2015. A terminológia szerepe a többnyelvű Európában. In: Benő Attika – Fazakas Emese – Zsemlyei Borbála (szerk.) *Többnyelvűség és kommunikáció Kelet-Közép-Európában*. (MANYE XXVI) Kolozsvár: Erdélyi Múzeum Egyesület. 25–34. ISSN 1786-545X, ISBN 978-606-739-019-3

keretrendszerben a fogalom tudásegység, ismeretegység. Tudományfilozófiai alapjai az ismeretelméletben, filozófiában (ontológia), tudásmenedzsmentben, szemiotikában, szemantikában gyökereznek. Az ontológia és a terminológia céljai nagyjából megegyeznek (Roche 2006, 2012, Roche et al. 2009), mindkettő fő célja az információ és a tartalom közvetítése, és az ember és ember, és ember és gép közötti kommunikáció megkönnyítése. Az ontoterminológiában a természetes emberi nyelven írt terminusdefiníciókat elválasztják a formális nyelven írt fogalmi definícióktól. Így a terminus jelentése elválasztható a fogalomtól, a konceptuális rendszer a lexikai rendszertől, a fogalomdefiníció a terminusdefiníciótól. A számítógépes ontológia alkalmas egy adott domén konceptualizálására, a fogalmak és relációk formális definiálására; a két terület nem azonos, a számítógépes ontológia és a terminológia határterületein új szemléletmóddal jelenik meg a termontográfia és az ontoterminológia.

3. Mivel foglalkozik a terminológia?

Ma azt mondhatjuk, hogy a terminológia elsősorban a szakszókincssel és az ehhez kapcsolódó fogalmakkal foglalkozik, vagyis a speciális szókincssel és a speciális tudással/ismeretekkel (en. special knowledge). A terminológiai munkák fő feladata a terminusok és a terminológiai rendszerek, a fogalmak és a fogalmi rendszerek leírása, ezek jellemzőinek megadása (általában jelentésmegadás, definíció segítségével, és a jelentéviszonyok leírása egy adott doménen belül), valamint a terminusok nyelvi és pragmatikai jellemzőinek megállapítása és lejegyzése. Tehát a terminológiai munkában a denotátumokkal és a nyelvi jelekkel, valamint a köztük levő kapcsolatokkal egyaránt kell foglalkozni. Ebben a vonatkozásban a terminológia szoros kapcsolatot mutat a számítógépes ontológiával, amely a fogalmakat szintén kapcsolatrendszerükben értelmezi, és feladatának tekinti a kapcsolatokra vonatkozó azon információk megadását, amelyekbe az ontológiai rendezés meghatározott szabályai szerint azok tartoznak (Roche 2006).

Terminológiai nézőpontból a nyelv olyan kommunikációs rendszer, amelynek feladata a fogalmakban absztrahált és a fogalmi rendszerekben összefoglalt ismeretek közvetítése. A kérdés az, hogy hogyan, milyen módon lehetséges a 'speciális tudás' közvetítése egy vagy több nyelven? Hogyan lehetséges a 'speciális tudás' közvetítése természetes nyelveken? Hogyan lehetséges a 'speciális tudás' közvetítése formális nyelveken? Mindehhez egyaránt szükséges a (nyelvi) jel, a denotátum és a vonatkozás vizsgálata, ehhez pedig a nyelvészet, az ismeretelmélet, a logika és az informatika eszközeire, módszereire egyaránt szükség van.

A 'speciális tudás' közvetítése történhet a) természetes nyelveken, így anyanyelven (egy nyelven), illetve több nyelven (itt jelentős a fordítás, a többnyelvűség szerepe); b) formális nyelveken, a logika, az informatika, az információtechnológia keretrendszerében, valamint c) természetes nyelvek és formális nyelvek között (ezzel foglalkozik a számítógépes nyelvészet, a formális nyelvészet), az alkalmazásban itt válnak fontossá pl. a soknyelvű tartalomelemző rendszerek és szemantikai keresőmotorok.

Az emberi világ ábrázolása sokféle módon lehetséges: a) kategorizáció, sémák igénybevétele; b) különböző nyelveken és rendszerekben; c) hierarchikus ábrázolással (tezauruszokban, fogalomköri szótárakban természetes emberi nyelven); d) soknyelvű elektronikus katalógusokban (számítógépes ontológia, formalizálva); e) a 'valóság' megértése és szerveződése leírásával, konceptualizáció, kategóriák és halmazok kialakításán keresztül.

Megjelent:

Fóris Ágota 2015. A terminológia szerepe a többnyelvű Európában. In: Benő Attika – Fazakas Emese – Zsemlyei Borbála (szerk.) *Többnyelvűség és kommunikáció Kelet-Közép-Európában*. (MANYE XXVI) Kolozsvár: Erdélyi Múzeum Egyesület. 25–34. ISSN 1786-545X, ISBN 978-606-739-019-3

A világ leírásához többféle nyelvet lehet használni: a) természetes nyelveket; b) logikai alapú nyelveket; c) keretalapú nyelveket; d) lexikai hálózatokat a fogalmi hálózatok reprezentálására; megjegyzem, hogy a fogalmi hálózatok ábrázolása különböző szemiotikai rendszerek segítségével történhet, amelyek különböző szabályok alapján működnek, valamint hogy a lexikai rendszer nem (feltétlenül) azonos a fogalmi rendszerrel (gyakran nem feleltethetők egyértelműen meg egymásnak).

A nyelv és nyelven kívüli világ nem mindig képezhető le egyértelműen, de a terminológia arra törekszik, hogy egy adott doménen létrehozza az egyértelmű megfeleltetéseket. Ez úgy lehetséges, ha a fogalmakat definíciók megadásával szabványosítják, és a fogalom nyelvfüggetlenné válik. Emiatt kulcsfontosságú a definíció szerepe a terminológiában. A terminusok – (természetes vagy formális) nyelvi (vagy nem nyelvi) jelek – fogalmat jelölnek. A fogalmi rendszer nyelven kívüli rendszer, vagyis ebben a rendszerben kilépünk a nyelvészet keretei közül. A fogalmi rendszer leírása azonban általában természetes emberi nyelven (nyelveken) történik.

A lexikai vizsgálatokban lapvetően két különböző megközelítést szokás megkülönböztetni: a) a fogalomalapú (onomasziológiai) megközelítést – ennek során a nyelven kívüli világ fogalmaihoz kapcsolják a nyelvi jeleket, b) a jelalapú (szemasziológiai) megközelítést – ennek során a nyelvi jelekhez kapcsolják a fogalmakat és/vagy a tárgyakat (a denotátumot és/vagy a vonatkozást). A szaknyelvi lexikával kapcsolatos vizsgálatokban mindkét megközelítést lehetséges alkalmazni, a terminológiai vizsgálatokban azonban előnyben részesítik a fogalomalapú megközelítést. A szakszókincs vizsgálata során ugyanazokra a módszerekre tudunk támaszkodni, mint a köznyelvi lexika vizsgálatában. Ma már tudjuk, hogy a szaknyelvekben is van (lehet) szinonímia (lásd Fóris 2014a), poliszmia, homonímia, hogy a terminusok nem függetlenek a kontextustól, nem feltétlenül rövidek stb. Ebből következően pl. a fordítás nem automatizálható a jelek rendszerének leírása nélkül, ez pedig feltétlenül szükségessé teszi a terminológiai rendszerek pontos és részletes leírását; ennek következtében a nagyon megnőtt a terminográfiai munka iránti kereslet (pl. fordítóirodák minőségellenőrzési rendszere háttér-terminológiai adatbázis nélkül nem működőképes).

A terminológiai munka fő feladata a fogalmi szint, a nyelvi szint, a pragmatikai-kommunikációs szint szétválasztása, az adatok összegyűjtése és leírása a) egy-egy nyelven, összekapcsolásuk pedig több nyelven (és akár több fogalmi szinten!); b) olyan terminológiai szótárak, adatbázisok elkészítése, amelyekben akár többszintű hálózati kapcsolatok bemutatása is lehetséges (definíciók, kapcsolatok, hierarchikus információk).

Mindez pedig mutatja az alkalmazott nyelvészet fontosságát, az alkalmazott nyelvészeti ismeretek

4. Zárszó: a magyar terminológiáról

Az utóbbi évtizedben a terminológia mint diszciplína bekerült a magyar nyelvészeti kutatásba és oktatásba. A terminológia növekvő szerepét a világ számos országában önálló szakok, egyetemi tanszékek, kutatócsoportok és kutatóintézetek létesítése jelzi, amelyek ellátják az irányítás, a kutatás-fejlesztés, a nemzeti és nemzetközi kapcsolattartás és szervezés feladatait. A terminológia diszciplínája Magyarországon is megjelent a doktori képzésben és a felsőoktatási képzés teljes vertikumában, a Károli Gáspár Református Egyetemen pedig 2011-től önálló diszciplínás mesterszakként. Számos terminológiai témájú doktori értekezés

Megjelent:

Fóris Ágota 2015. A terminológia szerepe a többnyelvű Európában. In: Benő Attika – Fazakas Emese – Zsemlyei Borbála (szerk.) *Többnyelvűség és kommunikáció Kelet-Közép-Európában.* (MANYE XXVI) Kolozsvár: Erdélyi Múzeum Egyesület. 25–34. ISSN 1786-545X, ISBN 978-606-739-019-3

született, 'csak az általam vezetett kutatócsoportban hat terminológia tárgyú PhD értekezést védtek meg sikeresen az utóbbi években. Jó együttműködés alakult ki más nyelvészeti területekkel, kiemelten a fordítástudománnyal és az ELTE Fordítástudományi Doktori Programjával, személy szerint Klaudy Kingával, aki nagymértékben támogatja a terminológia fordítási vonatkozásaival foglalkozó kutatásokat, és neki köszönhetően számos doktori dolgozat témája esik a fordítástudomány és a terminológia határterületére. 2008-ban elindult a *Magyar Terminológia* című magyar nyelvű tudományos folyóirat. Sikertült megerősíteni a terminológia nemzetközi kapcsolatrendszerét, így például a KRE Terminológiai Kutatócsoportja (TERMIK)³ az European Association for Terminology (EAF) tagja lett. A terminológia az alkalmazásban is jelentős szerephez jutott, például több cég létesített terminológus munkakört (lásd Fóris 2012a).

Hivatkozások

- Bergenholtz, Henning – Tarp, Sven 1995. *Manual of specialised lexicography.* John Benjamins, Amsterdam/Philadelphia.
- Cabré, Maria Teresa 1998: *Terminology. Theory, Methods and Applications.* (Terminology and Lexicography Research and Practice 1) John Benjamins, Amsterdam/Philadelphia.
- Cabré, Maria Teresa 2008. A terminológia elméletei. Leírás (deskripció), előírás (preskripció) és magyarázat. *Magyar Terminológia* 1/1: 11–42.
- Ecolexicon.* <http://ecolexicon.ugr.es/en/index.htm>
- Faber, Pamela. 2003. Terminological Competence and Enhanced Knowledge Acquisition. *Research in Language* 1: 95–117.
- Faber, Pamela. 2010. Terminología, traducción especializada y adquisición de conocimiento. In: Alarcón, Esperanza (ed.): *La traducción en contextos especializados. Propuestas didácticas.* Atrio, Granada. 87–96.
- Fóris Ágota, 2007. A terminusok és a terminológiai rendszer. In: Heltai Pál (szerk.): *Nyelvi modernizáció. Szaknyelv, fordítás, terminológia. A XVI. MANYE Kongresszus előadásai. Gödöllő. 2006. április 10-12. (A MANYE Kongresszusok előadásai 3.)* Vol 3. MANYE – Szent István Egyetem, Pécs–Gödöllő. 15–26.
- Fóris Ágota 2010: A szaknyelvkutatás modelljei és módszerei: szociolingvisztikai megközelítés. *Magyar Nyelv* 106/4: 424–438.
- Fóris Ágota 2012a. Terminológusok képzése – A terminológia mesterképzés elindulása. *Magyar Tudomány* 173/8: 969–976. <http://www.matud.iif.hu/2012/08/11.htm>
- Fóris Ágota 2012b. 5 éves a Terminológiai Kutatócsoport. *Magyar Terminológia* 5/1: 179–191.
- Fóris Ágota 2013. A szaknyelvek szociolingvisztikai és terminológiai megközelítése. In: Kontra Miklós – Németh Balázs – Sinkovics Balázs (szerk.): *Elmélet és empiria a szociolingvisztikában. (Válogatás a 17. Élőnyelvi Konferencia – Szeged, 2012. augusztus 30. – szeptember 1. – előadásaiából).* Gondolat Kiadó, Budapest. 163–173.
- Fóris Ágota 2014a. Szinonimák a terminológiában. In: Ladányi Mária – Vladár Zsuzsa – Hrenek Éva (szerk.): *MANYE XXIII. NYELV – TÁRSADALOM – KULTÚRA.*

³ A TERMIK keretében folyó kutatásokról részletesen beszámoltam két korábbi írásomban (Fóris 2012b, 2014b).

Megjelent:

Fóris Ágota 2015. A terminológia szerepe a többnyelvű Európában. In: Benő Attika – Fazakas Emese – Zsemlyei Borbála (szerk.) *Többnyelvűség és kommunikáció Kelet-Közép-Európában.* (MANYE XXVI) Kolozsvár: Erdélyi Múzeum Egyesület. 25–34. ISSN 1786-545X, ISBN 978-606-739-019-3

Interkulturális és multikulturális perspektívák I.–II. Budapest: MANYE – Tinta Könyvkiadó. 279–284.

Fóris Ágota 2014b. A szaknyelvek terminológiai szempontú megközelítése. In: Veszelszky Ágnes – Lengyel Klára (szerk.) *Tudomány, technolektus, terminológia – a tudományok, szakmák nyelve.* Éghajlat Könyvkiadó, Budapest. 27–36.

Hidasi Judit 2014. Interkulturális kommunikáció – multikulturális kontextus. In: Ladányi Mária – Vladár Zsuzsa – Hrenek Éva (szerk.): *MANYE XXIII. NYELV – TÁRSADALOM – KULTÚRA. Interkulturális és multikulturális perspektívák I.–II.* Budapest: MANYE – Tinta Könyvkiadó. 54–65.

Lejcsik, Vlagyimir Mojszejevics – Selov, Szergej Dmitrijevics 2010. A terminustan múltja és jelene Oroszországban: társadalmi elvárások és irányzatok. *Magyar Terminológia* 3/1: 78–84.

Roche, Ch. 2006. Lexical and Conceptual Structures in Ontology. In: *Proceedings of Advances in Applied Artificial Intelligence, 19th International Conference on Industrial, Engineering and Other Applications of Applied Intelligent Systems, IEA/AIE 2006.* Annecy, France, June 27–30.

Roche, Christophe 2012. Ontoterminology: How to unify terminology and ontology into a single paradigm. In: Calzolari, N. – Choukri, K. – Declerck T. – Uğur Doğan, M. – Maegaard, B. – Mariani, J. – Odijk, J. – Piperidis, S. (eds.). *Proceedings of the Eight International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC'12) 2012.* May 23–25, Istanbul, Turkey. European Language Resources Association (ELRA). 2626–2630. Megtekintés: 2014. 02. 12. http://www.lrec-conf.org/proceedings/lrec2012/pdf/567_Paper.pdf

Roche, Christophe – Calberg-Challot, M. – Damas, L. – Rouard, Ph. 2009. Ontoterminology – A New Paradigm for Terminology. In: *KEOD 2009 – Proceedings of the International Conference on Knowledge Engineering and Ontology Development.* Funchal – Madeira, Portugal, October 6-8, 2009, 321–326. http://hal.archives-ouvertes.fr/docs/00/62/21/32/PDF/Proceedings_KEOD_2009_128_CR.pdf (2013.03.30.)

Temmerman, Rita 2000. *New Ways of Terminology Description: The Sociocognitive Approach.* John Benjamins, Amsterdam/Philadelphia.

Zabóné Varga Irén 2012. Eugen Wüster két fő művének összehasonlítása. *Magyar Terminológia* 5/2: 260–283.

Wüster, Eugen 1931. *Internationale Sprachnormung in der Technik, besonders in der Elektrotechnik.* [Nemzetközi nyelvi szabványosítás a technikában, különösen az elektrotechnikában] Verein Deutscher Ingenieure, Berlin.

Wüster, Eugen 1966. *Internationale Sprachnormung in der Technik, besonders in der Elektrotechnik.* (Die nationale Sprachnormung und ihre Verallgemeinerung). Berlin: VDI 1931. 2. erw. Bouvier, Aufl. Bonn.

Wüster, Eugen 1970. *Internationale Sprachnormung in der Technik, besonders in der Elektrotechnik.* (Die nationale Sprachnormung und ihre Verallgemeinerung). Berlin: VDI 1931. 3. erw. Aufl. Bonn: Bouvier.

Wüster, Eugen (Felber, H. Hrsg.) 1979. *Einführung in die Allgemeine Terminologielehre und Terminologische Lexikographie.* Technische Universität Wien, Wien.

Megjelent:

Fóris Ágota 2015. A terminológia szerepe a többnyelvű Európában. In: Benő Attika – Fazakas Emese – Zsemlyei Borbála (szerk.) *Többnyelvűség és kommunikáció Kelet-Közép-Európában*. (MANYE XXVI) Kolozsvár: Erdélyi Múzeum Egyesület. 25–34. ISSN 1786-545X, ISBN 978-606-739-019-3

Abstract

The role of terminology in multilingual Europe. The paper aims to provide an overview of trends and methods in terminology, the tasks of terminology, its role in professional communication, and its significance in today's multilingual world.

There are two main lines of thought: first I survey the main trends in terminology, and then I continue with the topics terminology deals with and its approach. Finally I will briefly describe current changes in Hungarian terminology.

Keywords: terminology, terminological system, LSP, concept, meaning